

СТ А Н О В И Щ Е

за дисертационния труд
„БЪЛГАРСКИТЕ ДИПЛОМАТИ” /1879-1912 г./,
за присъждане на образователната и научна степен
”Доктор”
на **АЛЕКА АЛЕКСАНДРОВА СТРЕЗОВА**

I. Значимост на дисертационния труд: През последните десетилетия историческата наука в България направи решителна крачка напред в изследването на външната политика, провеждана от правителствата на страната, между Освобождението и Балканската война. Вече са изяснени основните приоритети, главните постижения и най-съществените грешки, допуснати от младата българска дипломация през първите 33 години свободен национален живот.

Онова, което видимо липсваше до настоящия момент очевидно беше, системното проучване на темата, свързана специално с кадрово изграждане на външнополитическото ведомство. Тоест кой, кога, по какви правила, с какви критерии и какъв успех подбираше, развиваше, издигаше и използваше кадрите на МВНИ, за да се разреши един от основните проблеми на всяка сериозна държава – формирането на ефективен дипломатически корпус, способен да защитава успешно националните интереси зад граница.

Поради това с професионално удовлетворение констатирам, че докторант Алека Стрезова е избрала за тема на своята дисертация един, в пълния смисъл на думата фундаментален проблем, от областта на новата българска история. Настоящата дисертация иде да запълни безспорна празнота в знанията ни, свързани с най-деликатната, винаги много бързо променяща се и най-вече изключително многопосочна област на политиката, каквото е дипломацията и нейното кадровото осигуряване. Тези знания са особено необходими за сравнително младите държави, каквато е и съвременна България. Защото при тях са наблюдават големи липси в държавнотворното мислене, което при това е усложнявано от непрестанно „подновяващата” се и постоянно „еволуираща” конфронтация, между управляващите партии в София.

II. Равнището, на което е реализиран научния проект: Успехът на всяка дисертация зависи от изпълнението на серия константни, но принципно важни изисквания, които по моя преценка авторката на

рецензираната дисертация също е изпълнила на много високо професионално равнище.

На първо място тя е избрала правилно естествените граници на изследваната тема. Периодът 1878 - 1912 година е времето, през което официалната българска дипломация тръгва от нулата, за да се окаже след 33 години, в положението на държавен инструмент, който разполага с възможности за действие, съпоставими с аналогичните институции на всички европейски държави.

В структурно отношение ръкописът е оформен правилно. Всяка една от четирите глави на първата част, има за свой маркери естествените под периоди, които се наблюдават в развитието на българското дипломатическо ведомство. По този начин дисертантката е открила своите естествени, конкретни предметни полета за изследване. В същото време структурата позволява в изложението да се представи и логиката, благодарение на която се е осигурявало едно непрестанно еволюционно надграждане, при строителството на такава важна институция на държавата, каквато е дипломатическата служба.

Алека Стрезова познава детайлно съществуващата обща и специализираната научна литература, свързана с развитието на България от Освобождението до Балканската война. В текста на своята работа тя използва съвестно, всичко направено от професионалната историческа общност, което има пряко отношение към изследваните от нея частно научни проблеми.

Най-голямото достойнство на дисертацията обаче е фактът, че основно градиво на текста са преди всичко новооткритите исторически документи. Преобладаващата част от тях се пускат и за пръв път в научно обръщение. Благодарение на последното обстоятелство дисертантката не е ограничена в своя анализ. Тя е в състояние да следва една наистина „своя”, самостоятелна професионална линия на изложението, която ѝ позволява с всеки разработен подвъпрос, да навлиза все по-навътре и по-дълбоко в същността на проучваната фундаментална материя.

Втората част на дисертацията бих определил като **приятен прецедент, в развитието на съвременната българска историография.** След упорит труд, авторката там е събрала достатъчно убедителни факти, благодарение на които за пръв път създава една разгърната проспективна картина, на български дипломатически корпус през изследваната епоха. Тогавашният наистина не е голям – обхваща около 60 души. Точно в това обаче, се заключава и трудността на социологическото му изследване. Защото на базата на сравнително малоброен социологически терен, се правят убедителни изводи, които очертават цялостно образователния, професионалния, социалния и кариерен портрет, на общността, която представлява българската нация пред света.

За високото равнище, на което е реализирана рецензираната дисертация, много помага и професионалното писане на авторката. Ако рецензирах текста, без да се бях запознал с нея предварително, не бих допуснал, че един толкова млад изследовател може да пише така впечатляващо. Интелигентна фраза, много богат речников запас, умело моделиране на мисълта при формулирането на оригиналните изводи и като резултат - едно изложение, което е колкото историографски-изследователско, толкова е и дипломатически – перфектно поднесено. Алека Стрезова отлично е разбирала, че този, който дръзне да изследва историята на дипломатическия корпус на България, той трябва да поднесе и знанията си свързани с тази тема, по съответстващия начин. Така че текстът да въздейства на читателите, не само със своето съдържание, но и с елегантността на стила.

III. Научните приноси на дисертацията:

Основните научни приноси на труда бих систематизирал в следната последователност:

Първо, за пръв път в историческата наука е изяснена цялостно темата свързана с конкретните приноси и приемствеността в надграждането, правени от следосвобожденските държавници на България, които заслужават да носят определението „строители на модерния български дипломатически корпус”. С богатата аргументация авторката поставя в тази категория преди всичко Марко Балабанов, д-р Георги Вълкович, Григор Начович, Стефан Стамболов, д-р Константин Стоилов, Георги Вернаца и др.

Второ, важен научен принос на дисертацията е цялостното изясняване на важната тема, свързана с организационното изграждане структурата на външнополитическото ведомство. Както в неговите вътрешно държавни, така също и в задграничните му инструменти. За пръв път в науката ние разполагаме с цялостната картина, около съзиждането на тази важна структура на Третата българска държава. В резултат вече е много по-ясен процесът свързан с модерната институционализация на един от фундаменталните дялове на националната ни политическа теория и практика в новото време - външната политика.

Трето, безспорен научен принос е откриването и особено задълбочения анализ на основните нормативни документи, /особено на Правилника за дипломатическата служба от 1897 г. и на Закона за МВРИ от 1907г./, които регламентират принципите, процедурите и частно професионалните изисквания, свързани с подбора на кадрите, ориентирани към дипломатическата кариера.

Четвърто, дисертацията дава сериозен принос за ревизиране на старата теза, според която режимът на пълномощията /1881-1883г./ се оценяваше като време на застои по отношение новото държавно строителство в България. Докторант Стрезова доказва, че благодарение

личните усилия на външния министър през този период – д-р Вълкович, и през двете години на безконституционно управление са направени поредица от нови, сериозни крачки, за полагане солидните основи на българското дипломатическо ведомство.

Пето, без да е изведено като самостоятелен параграф, от дисертацията може да се направи убедително сравнение между поведението на „главните натоварени” според Конституцията, да представляват държавата в международните отношения – князете Батенберг и Фердинанд. Оценката за първия е общо взето въздържано-не оптимистична. А вторият е показан в ”еволюционно развитие”, което му позволява от началото на ХХ век, да играе съществена роля при кадровия подбор и ръководството на българската външна политика. Авторката обаче не изповядва старата теза, че при условията на така наречения „личен режим” всичко в областта на дипломацията е зависило „само и единствено” от двореца.

Шесто, за пръв път в науката е изяснена цялостно изключително важната тема за интелектуалното равнище и професионализма на българския дипломатически корпус след Освобождението. От дисертацията става ясно, че и в тази област на новата българска политика неизбежно протича един сложен и зигзагообразен процес свързан с „научаването” на „новия занаят” - дипломат. Благодарение на обстоятелството обаче, че в ранния дипломатически корпус на България постепенно постъпват представители на „най-доброто”, с което разполага следосвобожденската ни интелигенция, там се наблюдава един убедителен процес на растеж и професионално съзряване. Българският дипломат тук ни се представя като човек с високо развито чувство на патриотизъм и ясно съзнание за отговорните мисии, които изпълнява при пребиваването си в различните чужди столици. Един пример, който добре осмислен и превърнат в неотменима практика, би имал непреходно значение за правилното развитие на българския дипломатически корпус – днес и в перспектива.

Седмо, чрез детайлно проследяване на конкретните перипетии, преодолени от отделните български дипломати в тяхната служебната кариера, е очертан един обобщен образ на този род особени, но незаменими, /даже в някаква степен уникални/ борци за по-приемливото бъдеще на свободното им Отечество. Благодарение на настоящото изследване, вече е напълно ясна картината, как конкретно политическите представители на България зад граница изнесоха на плещите си чисто „технологично” тежката битка с Османската империя, великите сили подписали Берлинския договор и ревнивите балкански съседи, около отхвърлянето на васалитета. А възприемането на свободна България като равноправен и уважаван партньор в международните отношения, към навечерието на Балканската война, правилно се оценява от дисертантката

като най-големият краен успех, с който младият български дипломатически корпус овенчава своите 33 годишни усилия, върху европейската дипломатическа сцена.

IV. Препоръки:

В досегашната си академична практика съм рецензирал не по-малко от три дузини дисертации. И трябва да призная, че рядко съм се оказвал в ситуация, да не могат „от раз” да дефинирам остро критични бележки и съществени препоръки, поради недовършена работа от страна на изследователя. Сега обаче съм в подобна ситуация, защото в настоящата дисертация всички е ново. Написаното е поднесено интелигентно и творчески по начин, който ми дава основания да посоча труда като своеобразен образец за достойно реализиран научно изследователски проект, на ниво дисертация. Тъй като практически не съществува обаче, „абсолютно свършено” човешко творение, в края на становището ще си позволя да поставя няколко въпроси на дисертантката, за които ми е интересно да чуя нейното мнение по време на защитата:

Първо, трудът нямаше ли да спечели още повече, ако в приложенията на края, беше публикуван и пълния текст на дипломатическата клетва, и беше описана процедурата: точно кой и точно как е провеждал конкурсните изпити, при подбора на нови попълнения в дипломатическия корпус. Мисля, че по-подробна информация в това отношение също би имала примерен характер, за съвременната дипломатическа практика.

Второ, известно е, че след „аферата Мис Стоун” в началото на ХХ век, постепенно започва полагане основите и на дипломатическите отношения между България и Съединените щати. Най-напред чрез акредитацията на американския представител в Истанбул, /а след това и на този в Букурещ/, към държавния глава и на България. Този род „делегирана” дипломатическа практика има ли и други приложения, и ако „да”, тя не трябва ли също да се изследва. Още повече, че от 1912 година в София вече работи и „Американска консулска служба”, в която е назначен завършилия Робърт колеж в Цариград, д-р А. Керемидчиев.

Трето, на стр.367, е отбелязано, че от 1 януари до 31 юли 1908 година Димитър Ризов се смята за представител на България в Гърция. Всъщност имало е издаден указ за назначаването му. Ризов обаче не поема този пост, тъй като гръцки националисти едва не провокират кабинетна криза в Атина, ако правителството им го приеме, защото се опасяват, че този борец за свободата на българите в Македония, може да неутрализира гръцката политическа инвазия на север от Солун. Поради това, ще бъде правилно да се отбележи със звезда /под линия/, че Ризов фактически не е поемал този пост реално.

V. **Заключение:** Рецензираната дисертация е безспорен успех за авторката, за нейния научен ръководител и за Института по история като цяло. Препоръчам убедено, институцията да подкрепи бързото издаване на ръкописа като монография. А натрупаният опит колежката Стрезова да използва, като продължи работата си върху една голяма докторска дисертация, по същата тематика, но за периода до 1944г., където липсата на знания по тази проблематика също е голяма.

Направените препоръки не намаляват ни най-малко изцяло положителната ми оценка за рецензираната дисертация. Алека Стрезова се е справила блестящо с изпълнението на поставената ѝ научна задача. Като имам предвид преди всичко, че нейният труд прави безспорни приноси в областта на историята на българската държавност и дипломация, без никакво колебание, най-убедено предлагам на уважаемите членове на научното жури, да гласуват за **присъждането на Алека Александрова Стрезова образователната и научна степен „доктор”, по научната специалност „Нова българска история”, защото тя заслужава напълно тази научна степен.**

20 април 2013 г.

С о ф и я

Автор на становището

Проф.д.ист.н. Трендафил Митев